НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Факультет політології, психології та соціології

Кафедра політичних теорій

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

052 «Політологія»

на тему:

«Особливості формування та функціонування інституту парламентаризму в Україні»

Виконала: здобувачка IV курсу, II групи

галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальність 052 «Політологія»

Привалова Вікторія Ігорівна

Керівник: к. політ. н., доц.

Краснопольська Т.М.

Рецензент: к. політ. н., доц.

Завгородня Ю.В.

Кількість балів:_____

Одеса – 2022

ЗМІСТ:

Вступ ……3

Розділ 1. Основи парламентаризму: теорія і практика……...6

1.1. Парламентаризм як конституційно правова доктрина та політико-правова практика……6

1.2. Верховна Рада України: статус, функції та повноваження……11

Розділ 2. Особливості становлення парламентаризму як принципу організації влади в Україні ……..18

2.1. Організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму…….....18

2.2. Законодавчий процес в Україні та напрямки його вдосконалення…….....22

Висновки…….....30

Списки використаних джерел……..33

ВСТУП

Дослідження особливостей формування і функціонування інституту парламентаризму в Україні є вкрай актуальним і важливим для утвердження України як демократичної європейської держави. Вийшовши зі складу Радянського Союзу, Україна протягом 30 років вибудовує розвинуте громадське суспільство та розвиває парламентаризм як форму управління суспільством. Проблема українського парламентаризму як самостійна тема наукового аналізу заявила про себе на кінці 1990-х років.

Здійснення влади – складна і відповідальна діяльність. Тому з часу формування людського суспільства така діяльність поділяється на певні відокремлені напрямки. Суть принципу поділу влади полягає в тому, що єдина державна влада організаційно й інституційно розділяється на три відносно самостійні гілки – законодавчу, виконавчу і судову.

Відповідно до статті 75 Конституції України «єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України». Це означає, що згідно з принципом поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, здійснення їх органами своїх повноважень у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України (стаття 6 Конституції України) приймати закони в Україні повноважна тільки Верховна Рада України (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України).

Проблеми становлення парламентаризму на практиці зумовлюють необхідність наукових розробок, яких поки обмаль. Особливо мало українських досліджень щодо парламентаризму. Тому постає потреба в подальших дослідженнях. Аналіз останніх публікацій показав, що серед тих хто досліджував проблеми формування та функціонування парламентаризму в Україні такі науковці, як: Ю. Шемшученко, А. Мішин, В. Шаповал, А. Георгіца, Є. Мироненко та інші.

Метою бакалаврської роботи є дослідження особливостей формування та функціонування інституту парламентаризму в Україні, визначення

головних переваг та недоліків українського парламентаризму з подальшими шляхами їх вирішення. *Завданнями* бакалаврської роботи є:

– дослідити теоретичні основи парламентаризму;

– охарактеризувати риси та парламентаризму в Україні, особливості формування і функціонування Верховної Ради, функції та структуру;

– з'ясувати проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму за різних періодів;

– проаналізувати законодавчий процес в Україні та виділити напрямки його вдосконалення.

Об'єктом дослідження є інститут парламентаризму.

Предметом дослідження є політико-правовий аналіз роботи Верховної Ради України, проблемних аспектів та перспектив розвитку парламентаризму в Україні.

В ході дослідження даної теми мною були використані наступні *методи*: аналіз джерел (тобто синтезування одержаної інформації, вивчення властивостей, будови певного об'єкта та систематизування інформації про нього. Цей метод дозволяє знати поняття і особливості народного представництва в Україні, специфіку формування і реалізації українського парламентаризму, тенденції його розвитку, проблеми функціонування інститутів народного представництва; Проаналізовано діяльність Верховної Ради України, її інституціональні елементи); ціннісний метод (розгляд явища зі сторони цінностей, які сприймає суспільство, як це явище впливає на них. В роботі використаний для виведення певної системи цінностей, на якій базується інститут парламентаризму в Україні); структурно-функціональний метод (дає змогу розчленувати систему на елементи, з'ясувати їх взаємозв'язки між собою та роль у функціонуванні даної системи в умовах її цілісності. Дає змогу зрозуміти роль певного елемента в єдиній будові. Цей метод дав змогу розкласти Верховну Раду України на елементи та дослідити їх функціональну значущість, а також функції парламенту в системі державного управління); історичний метод (досліджує виникнення,

формування та розвиток Верховної Ради як інституту влади в хронологічному порядку, що допомагає з’ясувати періоди розквіту та провалів діяльності парламенту, формування проблем та цілей в Україні).

Структура бакалаврської роботи. Робота складається із вступу, двох розділів (що включають чотири підрозділи), висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.
ОСНОВИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

1.1. Парламентаризм як конституційно-правова доктрина та політико-правова практика

Сам термін «парламент» походить із латині. У Франції слово «parlamentum» спочатку вживалося для позначення будь-якого зібрання. З XV ст. парламентами тут називали королівські судові палати, які припинили існування напередодні революції XVIII ст. В Англії, починаючи з того самого XV ст., терміном «парламент» позначали станово-представницьку установу [6].

У досить розгорнутому визначенні поняття парламентаризму зазначено, що парламентаризм - це система представницьких органів влади, за якої чітко розподілені функції законодавчих і виконавчих органів і в якій вирішальну роль відіграє парламент як постійно діючий представницький орган влади [16].

«Парламентаризм – це визначена в конституції та інших законах і відповідним чином втілена у практику організація влади у державі і суспільстві, в якій парламент, побудований на демократичних засадах, володіє юридичним статусом і реальними повноваженнями представницького, законодавчого, контрольного і установчого характеру і своєю активною діяльністю виступає гарантом захисту інтересів як більшості, так і меншості громадян країни» - таке визначення надає А. Георгіца в своїй роботі «Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практик» [4].

Поняття «парламент» і «парламентаризм» взаємопов’язані і взаємозумовлені, проте не рівнозначні. Парламент може існувати без суттєвих елементів парламентаризму, що є характерною особливістю авторитарних і тоталітарних режимів. Парламентаризм же, як особлива

система державного керівництва суспільством, не може існувати без парламенту, адже його підвалиною є саме сильний і повновладний парламент. Отже, парламентаризм є вищою якістю парламенту. Саме діяльність парламенту визначає характер і зміст парламентаризму в тій чи іншій країні. З цього можна зробити головний висновок - парламентаризм ні в якому разі не можна пов'язувати лише з конкретними теоретичними конструкціями, його обов'язково повинно розглядати у тісному взаємозв'язку з відповідною державно-правовою практикою.

Максимально наближають поняття парламентаризму до самого парламенту й автори енциклопедичного довідника з державного права ФРН: «Під парламентаризмом слід розуміти форму представництва народу, коріння якої заглиблюється в середньовіччя у вигляді обраних чи скликаних зборів» [24].

Явище парламентаризм притаманне будь-якій країні з більш-менш розвиненою демократією. Поняття «парламентаризм» відображає, з одно боку, місце парламенту в механізмі поділу влади і в цьому значенні наближене до політичного режиму, а з іншого – принципи устрою парламенту,э багатоаспектним і має декілька підходів до визначення.

В обох підходах (широкому та вузькому) визначення парламентаризму роз'яснює Політичний словник за редакцією М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. А саме: «Парламентська система – це система державної влади у сенсі, у якій важлива роль належить представникам народу (парламенту); у вузькому сенсі – це система владних відносин, у якій законодавчу функцію виконує важливу роль. парламентаризму, не втрачаючи у своїй сенсу його мети [17].

Тому відомий український вчений Ю. Шемшученко трактує парламентаризм як систему організації державної влади, що ґрунтується на активній ролі парламенту в її реалізації. На думку вчених, парламенти та парламентські системи є органами державної влади, заснованими на активній ролі парламентів у їх реалізації. Дослідники вважають, що парламенти та

парламентські системи є обов'язковими атрибутами демократичних і легітимних держав та індикаторами громадянського суспільства [24].

Цікавою є також пропозиція Ю. Шемшученка визначити парламентаризм як систему організації та функціонування державної влади з особливою роллю парламенту. Він підкреслив, що статус парламентів в інших державних установах та їх діяльність «визначають характер і зміст парламентських систем».

А. Мішин розглядає парламентську систему як «систему соціального державного управління, що характеризується відокремленням законодавчої та виконавчої діяльності у привілейованому становищі парламенту» [цит. по: **Error! Reference source not found.**]. В. Шаповал у своєму дослідженні зазначив, що «необхідно додати структурно-організаційні елементи, для того, щоб сприймати парламент не лише теоретично, але і на практиці» [цит. по: **Error! Reference source not found.**]. Можна погодитися з такою оцінкою українським ученим парламентаризму, за якою це поняття відображає, з одного боку, місце парламенту в механізмі поділу влад і в цьому значенні наближене до поняття політичного режиму, а з іншого – принципи устрою парламенту. Саме з урахуванням цього і на основі функціональних і структурно-організаційних характеристик парламенту можливе визначення парламентаризму [12].

Також дуже цікавим на мою думку є визначення парламентаризму за підходом науковця Н. А. С'єдіна, а саме в його праці про особливості створення парламентаризму в Україні він зазначає, що загалом термін парламент не помилковим буде, якщо його трактувати не лише в політичному, але і у правовому аспектах. Якщо мова йде про політичний аспект парламентаризму, то фактично його участь визначається саме в політичному процесі,і ніколи не передбачена наперед чітко конституційними нормами(адже вони можуть змінюватись в залежності від самого суспільства) а якщо ми аналізуємо парламентаризм за правовими нормами, то він визначається в такому випадку конституційно-правовими нормами.

Про цей підхід можна зробити загальний висновок – він відображає складнощі та непередбаченості життя суспільства, яке не можна контролювати тільки шляхом введення законів та різноманітних адміністративних методів з боку самої держави. Все це є наслідком реального впливу сильного громадського суспільства, тобто, коли «агентами впливу» на державу з боку громадянського суспільства є обрані політичні партії та самі депутати, сама держава для цих цілей вимушена звертатись вже до парламенту за допомогою, рекрутуючи в якості «агентів впливу» парламентаріїв [цит. по: **Error! Reference source not found.**].

Історично парламентаризм характеризувався формуванням «слабкого» статусу глави держави, що відбулося за наслідками суспільно-політичного розвитку, основоположником європейського парламентаризму можна навести британський парламент, історія якого починалась у XIII столітті з моменту підписання англійським королем Іоанном Безземельним «Великої хартії вольностей» у 1215 році (яка фактично означала обмеження влади короля та надання прав окремому органу влади-раді королівства) і продовжує своє існування і досі.

Головна основа парламентаризму виділення в наступному твердженні – влада парламенту – це абсолютна похідна від народного суверенітету, а отже в умовній схемі розподілу державних влад, повноваження саме парламенту чітко відокремлені від усіх інших владних структур. Самі компетенції парламенту виділені як частина партійної системи, а влада парламенту об’єднана з діяльністю окремих функцій, які в свою чергу повинні зумовлювати кордони парламентських повноважень.

Головні ознаки парламентаризму як теоретичної доктрини та практичної політичної системи це:

- формування уряду на основі співвідношення сил у парламенті;
- підлеглість і підконтрольність уряду перед парламентом;
- наявність системи парламентських партій;
- наявність у парламенту статусу і повноважень вищого

представницького і законодавчого органу;

– захист прав і свобод громадян;

– створення гарантій для діяльності політичної опозиції.

Намагання вчених-державознавців різних країн аргументувати збереження і подальше утвердження парламентаризму в сучасному світі знайшло своє втілення в їхніх спробах виділити його різновиди. Проте слід зазначити, що нерідко ці автори не дають аргументованого обґрунтування цих різновидів, внаслідок чого до цього часу відсутня чітка їх класифікація.

У цій роботі як приклад буде наведено роботу професора А. Георгіца «Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практики», дослідник писав: «Виходячи з аналізу поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених варто навести таку класифікацію різновидів парламентаризму:

1) незавершений парламентаризм - різновид, при якому існує парламентський принцип формування уряду, проте відсутня політична відповідальність останнього перед вищим представницьким органом;

2) парламентське правління, що характеризується верховенством парламенту та наявністю основних принципів парламентаризму - формуванням уряду на підставі співвідношення сил у парламенті, політичною відповідальністю уряду перед парламентом, переходом виконавчої влади від глави держави до уряду;

3) моністичний парламентаризм - режим, який побудований на тих же принципах, що і парламентське правління, проте характеризується тільки одним джерелом влади - парламентом. При такому різновиді глава держави не володіє майже політичною владою;

4) дуалістичний парламентаризм - різновид, побудований на формальному балансі влад - законодавчої і виконавчої;

5) раціоналізований парламентаризм -- режим, при якому парламент позбавлений таких повноважень, як інвеститура, тобто юридичне затвердження уряду та зменшенням можливостей контролю за урядом з боку парламенту;

6) парламентський міністеріалізм («правління кабінету» або «правління прем'єр-міністра») - різновид, при якому парламент проголошується дорадчим органом, основною функцією якого є не законотворчість, а коментар і критика урядової діяльності» [4].

1.2. Верховна Рада України: статус, функції та повноваження

Верховна Рада України – є виборним парламентом, колегіальним, загальнодержавним органом, його місце в системі органів державної влади визначається представницькою, законодавчою, контрольною та установчою функціями, а також широкими повноваженнями в політичній, економічній та соціальній сферах. Утворюється шляхом загальнодержавних виборів депутатів (це закріплено у Конституції України, статтях 1-8 Закону «Про вибори народних депутатів України») до парламенту, до складу загалом входить 450 народних депутатів. Строк повноважень парламенту - 5 років. Народні депутати обираються за пропорційною виборчою системою з голосуванням за закриті списки кандидатів від партій і виборчих блоків у єдиному загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі. До участі у розподілі місць у парламенті допускаються партії і блоки, що подолали 3% виборчий бар'єр. Відповідно до статей 58 та 59 Регламенту Верховної Ради України, кожна партія та виборчий блок, який подолав виборчий бар'єр формує у парламенті одну фракцію; мінімальна кількість депутатів у фракції - 15 народних депутатів України.

Уперше Верховна Рада України була офіційно визначена як парламент Законом України від 7 жовтня 1993 р. «Про назву, структуру і кількісний склад нового парламенту України». Надалі термін «парламент» використали як складову конституційної дефініції Верховної Ради України: «Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України». Як зазначено у Висновку Венеціанської Комісії щодо Конституції України, «наданий у цій статті загальний опис Парламенту є правильним і

лаконічним» [18].

Верховна Рада України є органом загальної компетенції, її повноваження стосуються всіх сфер суспільного життя. Повноваження парламенту містяться в статтях 85, 92, 95-98, 100 Конституції України. Парламент України належить до парламентів з необмеженою кількістю повноважень, що закріплено в 96 статті Конституції України, а отже здійснює чимало функцій шляхом реалізації цих повноважень. Основними з них є представницька, законодавча, контрольна та установча функції [2].

Представницька функція Верховної Ради України закріплена статтею 76 Конституції України, відповідно до статті депутати Верховної Ради обираються шляхом загального, рівного і прямого виборчого права, що покладено в основу формування українського парламенту. Представницький характер полягає в тому, що цей орган є виразником волі населення - тобто народне представництво. Право представляти інтереси населення безпосередньо є закріпленим в Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року.

Особливістю концепції народного представництва як основної засади представницької функції є те, що такий вид представництва закріплений конституцією, а отже депутати отримають свої права та обов’язки законно від народу, а народ у свою чергу передає повноваження шляхом голосування обраному депутату. Слід зазначити, що в цьому випадку депутат є представником інтересів не лише тих виборців, які саме віддали свій голос, він є представником волі усього народу. Важливим у представницькій діяльності є те, що обраний депутат має повну самостійність та незалежність у прийнятті рішень,абсолютно з будь-яких питань (які входять у його компетенції). Це означає що депутати не мають зовнішній вплив на свою діяльність або тиск з боку інших депутатів, ніхто не може обмежити їх свободу депутатської діяльності без законних підстав або вимагати від них проведення законів у певному порядку. Як раніше було зазначено, депутати виражають політичні інтереси та настрої суспільства, і керуються лише

волею громадян держави - це гарантується під час передвиборчого періоду, коли кожен кандидат, який приймає участь у виборах та має намір посісти в парламенті, проголошує свої погляди та особисті плани вирішення щодо найголовніших проблем та питань, які існують в суспільстві, і потребують розгляду, тобто у майбутньому обраному депутату виступати від імені усього народу і виражати інтереси як правило значних верств суспільства. З цього можна зробити висновок, що система «представництва» гарантує врахування інтересів населення і створена таким чином, що надає право представнику не бути залежним в своїй діяльності не від кого окрім Закону України, а отже доля того, що інтереси суспільства будуть або проігноровані або виражені не на користь самого суспільства – мінімальна.

Представницька функція здійснюється шляхом реалізації наданих парламенту України повноважень, основними з яких можна навести:

- визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики;
- призначення всеукраїнського референдуму з питань щодо територіальних змін;
- прийняття Конституції України, внесення до неї змін та доповнень;
- оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру;
- прийняття законів;
- затвердження Державного бюджету, внесення до нього змін, контроль за його виконанням.

На думку українського вченого В. Шаповала, у визначенні парламенту як представницького органу державної ради необхідно відмовитися від користувацького інколи терміну «представницька влада». Цей термін є хибним з огляду на конституційно прийнятий принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову. Такий поділ відображає функціональні призначення органів які реалізують ту чи іншу «гілку влади». Термін «представницька влада» може відображати лише спосіб формування відповідних органів – виборність [16].

А. Георгіца зазначав: «обов'язковою ознакою сучасного парламентаризму має бути захист прав і свобод громадян – свободи слова, засобів масової інформації, свободи об'єднань» [4], з чим можна погодитись, враховуючи основну потребу народовладдя – захист інтересів суспільства

Законодавча функція Парламенту України закріплена у статті 75 Конституції України, у якій Верховна Рада проголошується єдиним законодавчим органом влади. Слід зазначити,що за Конституцією парламент повноважний приймати закони з будь-яких питань, але в Основному Законі встановлено конкретний перелік питань, які можуть бути врегульовані виключно шляхом прийняття законів, тобто цей перелік визначає сферу виключної компетенції парламенту України, оскільки, як було зазначено вище – це єдиний законодавчий орган [11].

О. Петришин, редактор довіднику Верховної Ради України, член питань з правової реформи, зазначає, що Відповідно до 92 статті Конституції України, лише законами України встановлюється наступний перелік питань :

- Бюджет та вся бюджетна система держави, включаючи оподаткування та збори податків

- Процес створення та діяльності , функціонування грошового, кредитного, фінансового та інвестиційних ринків.

- Статус як національної державної валюти, так і статус іноземних валют, які існують на території держави

- Процес як утворення так і подальшого погашення зовнішніх та внутрішніх боргів держави, порядок випуску та обігу цінних паперів а також їх типи та види.

- Порядок направлення підозлідів Збройних Сил України до інших держав і умови допуску та перебування зазначених підрозділів на території інших країн, або ж збройних сил інших держав на території України.

- Усі спеціальні звання, як військові так і дипломатичні ранги

- Амністія у спеціальних випадках

Функція парламентського контролю надає Верховній Раді можливість

застосовувати вплив на діяльність інших державних органів. Зазначену функцію парламент України може виконувати не лише самостійно, але і через діяльність комітетів і комісій.

Парламентський контроль відносно президента відбувається шляхом повного аналізу та надання оцінки законності та конституційності діяльності та прийнятих рішень президента. Право, закріплене в статті 111 Конституції України, уповноважує парламент притягнути до відповідальності (перш за все, мова йде про конституційно-правову) у випадку скоєння державної зради або іншого злочину президентом.

Діяльність самого уряду контролюється шляхом затвердження Державного бюджету України а також контролю за його виконанням, що закріплено в пункті 4 статті 85 Конституції України.

Контроль за діяльністю органу виконавчої влади – Кабінетом Міністрів, закріплений в пункті 13 статті 85 Конституції України. Ефективним засобом такого контролю можна зазначити як парламентські слухання, так і слухання у комітетах. Відповідно до 2 пункті 10 статті Закону України «Про комітети Верховної Ради України», на пропозицію комітету керівники Кабінету Міністрів України, міністерств, комітетів, відомств, інших органів виконавчої влади зобов’язані прибути на його засідання і дати пояснення щодо питань, які розглядаються цим комітетом в порядку здійснення контрольних повноважень.

Установча функція Верховної Ради України притаманна через одноособність законодавчого органу в державі, а отже лише парламент має повноваження через здійснення прийняття Конституції України встановлювати як політичну систему суспільства, так і систему органів публічної влади. Зазначена функція випливає із повноважень, які мають номінаційний характер, тобто повноваження на призначення, обрання, надання згоди на призначення або навпаки звільнення посадових осіб, крім того повноваження формування вищих органів публічної влади також мають установчий характер.

Залежно від особливостей правового регулювання парламент може:

- Надавати згоду на попереднє або подальше утворення органу чи призначення на посаду в зазначеному органі посадових осіб.
- Створювати орган державної влади та управління з зазначеним призначенням
- Обирати на посаду керівника органу окрему особу за власним розсудом та самостійно

Також треба підкреслити, що сама установча функція здійснюється парламентом не лише під час формування внутрішньої юстиції органв виконавчої влади, але і керуючи особовим складом Верховної Ради України, тобто є повноваження створювати окремі комісії, комітети, обирати самих посадових осіб у парламент або звільняти вже існуючих на цей момент.

Існує одна важлива особливість українського парламенту – це його структура. Верховна Рада України це однопалатний парламент, і як вже було зазначено, цю палату обирає народ шляхом загальних виборів. В організації діяльності парламенту України приймають участь такі структурні одиниці, як:

- Обраний народний депутат
- Керівні посадові особи: Голова Верховної Ради, Перший Заступник Голови Верховної Ради, Заступник Голови Верховної Ради, Керівник апарату Верховної Ради)
- Депутатські групи, фракції а також між фракційні об’єднання
- Комітети Верховної Ради
- Тимчасово створені слідчі та спеціальні комісії Верховної Ради
- Апарат Верховної Ради [23]

Звичайно, однопалатна структура не є характерною для середніх і великих країн, але в Україні для цього є вагомі підстави, об’єктивні та суб’єктивні. Однопалатна структура парламенту України пов’язана, головним чином, з тим, що Україна це унітарна держава (це передбачено ст. 2 Конституції України), формування української парламентської системи (у її

класичному розумінні) знаходиться й досі на стадії розвитку та «переробок» , а українське суспільство, отже, як і український парламент є лише відносно структурованим, і в результаті цього організація державної влади, створена в Україні за принципом поділу всієї влади на три гілки - законодавча, виконавча та судова влада, не в усіх відношеннях налагоджена та до кінця сформована.

Звичайно, однопалатність парламенту несе в собі деякі недоліки та може порушувати певні питання, наприклад швидкість та якість законодавчих актів, місце законодавчих функцій у системі парламентських функцій, відносини парламенту з іншими органами державної влади, відносини парламентарів міжусобні, з виборцями та іншими парламентами, з державою тощо. Саме через це, в наш час багато вчених і політиків на етапі розробки нової Конституції України і говорять про гостру необхідність запровадження в Україні двопалатного парламенту. Прихильники двопалатного парламенту кажуть, що він має такі переваги перед однопалатним. По-перше, у парламенті можна буде краще враховувати інтереси всіх регіонів, оскільки верхня палата має складатися з рівної кількості представників від усіх регіонів, АРК, м. Києва та м. Севастополя;

По-друге,двопалатна структура надала б можливість створити в парламенті міжпалатний механізм його «ваг та стримувань», зменшуючи тим самим ймовірність необґрунтованих чи незаконних рішень парламентом у цілому (іншими словами, це обмежить волюнтаризм парламенту);

По-третє, між двома палатами буде створений розумний «поділ праці». Як приклад: Верхня палата може вирішувати нагороди, територіальні питання, призначення посадових осіб тощо; нижча - повністю проводити законотворчу діяльність, не відволікаючись на попередньо зазначені питання.

Основним аргументом проти двопалатної структури парламенту прихильники однопалатності підкреслювали що відбудеться збільшення кількості депутатів і це призведе за собою підвищення витрат на їх утримання.

РОЗДІЛ 2.
ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ ЯК ПРИНЦИПУ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму

Поява сучасного етапу Верховної Ради України розпочалася з діяльності Центральної Ради України – першого державного представницького органу. Це можна довести кількома пунктами. По-перше, за правилами формування цей орган був на той час повноцінним державним представницьким органом після організації виборів за територіальним, національним та класовим фактором. Історичне середовище та механізм формування сучасних законодавчих органів характеризуються порушеннями вже авторитетних принципів виборчого права (наприклад, непрямі вибори чи відкрите голосування, використання кваліфікованих делегацій тощо), військові події унеможливлювали створення інших видів виборчих процедур. Формування Центральної Ради зменшувало стандарти та обмеження на право голосу та участі (як доказ того, що жінки могли балотуватися), це якісно відрізняло Центральну Раду від інших подібних законодавчих органів, як попередників, так і наступників доби національно-визвольних змагань. Соціалістичний принцип розширення повноважень «трудящих» не заперечував демократичний спосіб обрання Центральної Ради, оскільки практика парламентських систем не може гарантувати рівного представництва переважної більшості основних ідеологій у законодавчому органі та участі в усіх виборчих процесах(як приклад, зараз цьому запобігає факт наявності певного «грошового цензу», а тобто конкретний грошовий внесок задля формування виборчого фонду, тобто – фінансування).

По-друге, діяльність Інституту була чітко регламентована тодішнім «Наказом Центральної Ради України». Найціннішим для майбутнього внутрішнього стану є визначення структури та змістовної характеристики та

процесуальної форми Центральної Раи як парламенту, особливо шляхом створення постійних і тимчасових комісій, фракцій, окремих процедур - законодавчих та формування уряду та інших органів влади, контролюючи її діяльність.

По-третє, Центральна Рада фактично стала основоположником національно-державного устрою, який як засіб захисту суверенітету народу конституційними діями закріпив основні принципи суверенітету народу і держави, тобто національну символіку — малу. державний герб і синьо-жовтий прапор, розподіл влади між основними органами державної влади та забезпечивши захист основних прав людини і громадянина. Внаслідок усього цього Україна помітно відрізнялася за політичним устроєм від решти імперських регіонів та самої імперії до якої вона тоді входила.

Дуже важливі досягнення Верховної Ради України Української Народної Республіки значною мірою окреслили теоретичні умови входження внутрішньої етнічної території до складу СРСР як окрема територіальна одиниця, а не як частина російської території. Саме теоретичні та практичні основи організації Центральної Ради дали в майбутньому поштовх для розвитку парламентаризму та теорії демократії в цілому в пострадянський період, і не лише для незалежної України, але і іншим країнам-вихідцям з СРСР.

На жаль, основні принципи Центральної Ради не знайшли логічного розвитку під час Гетьманату та Директорії. Шлях до панування через військові перевороти, непослідовні політичні реформи, часто дуже суперечливі одна одній, фактично з ідеологічними розбіжностями, все це означало протиставлення парламентаризму тодішній політичній еліті.

Оголошення про плани потенційно функціонуючого законодавчого органу, але неприйнятного за причиною нерозвиненлості правової та ідеологічної культури державних та громадських інституцій та їх непідготовленості до таких нововведень у складних історичних умовах, не можна назвати ознакою реалізації цього підходу на практиці.

Політична система П. Скоропадського характеризується переважаючим стилем авторитарного правління державою. В період перших місяців свого існування Директорія (найвищий орган влади) також виявляла ознаки авторитарної влади. Його коротке демократичне правління згодом було зосереджено на обмеженому списку осіб, пізніше заміненого взагалі монархією, щоб уникнути внутрішніх і зовнішніх загроз, що на той період часу було оправдано.

Як і Центральна Рада, Національна Рада Західної Української Народної Республіки була парламентом, до складу якого входять представники різних національностей, станів та регіональних одиниць. Ознаки виборності, політичні переконання різних соціальних груп, що представляють колективний характер прийняття та затвердження рішень у демократичному уряді, є характеристиками, які відрізняють ці державні інститути, в тому числі ті, що проголошують законодавчу владу в Гетьманату та Директорії. [20]

У майбутньому Національна Рада можливо стала б більш демократичним інститутом, ніж Центральна Рада, про що свідчать її прогресивні досягнення за відносно короткий історичний період.

Вищі представницькі органи радянського періоду мали певні характеристики, притаманні парламентам — структуру, порядок утворення та діяльності, елементи правового статусу депутатів тощо. Але варто зазначити, що ці характеристики були характерні й для інших тогочасних представницьких органів, особливо місцевих рад, які не мали законодавчої функції і також належали до системи державних інституцій. Тому їх суто парламентський поділ не був виправданий та був нелогічним. Верховна Рада обґрунтовувалась прямим ідеологічним принципом протидії компартії парламентаризму та трансцендентальним принципом поділу влади, зокрема визначенням З'їзду Рад як законодавчого, виконавчого та контролюючого органу всесвітнього вищого органу влади. державний апарат. Непрофесійна робота депутатів на практиці порушувала конституційну доктрину західної

представницької демократії, пов’язуючи основні трудові обов’язки на коротких сесіях з визначенням пріоритетів професійного розвитку держави та суспільства без зовнішньої підготовчої допомоги президій та постійних комісій були просто недоречними.

Через це, найвищий представницький орган радянського зразка фактично прийняв уже прийняте законодавство, позбавивши секретаря ентузіазму та ініціативи у здійсненні державної влади. Це незнання принципу народного суверенітету характеризується виключенням будь-якої окремої думки та обговоренням волі більшості.

В сучасному світі намагання адаптації окремих елементів державно-правової теорії парламентаризму радянських часів лише підтверджує гостроту необхідності створення принципу українського конституціоналізму та дотримання принципу конституційної ідеологічної наступності подільних представників народу в парламенті. Принципові зміни в правовій думці та правовій культурі, пов’язані з соціальними цілями окремих елементів державного апарату та законодавчої влади, мають бути пов’язані, зокрема, з переглядом принципу поділу влади, верховенства права, аксіологічних засад законодавчої влади,захисту прав і свобод людини і громадянина.[3]

Процес розробки Основного закону 1996 р. в першу чергу дав змогу зрозуміти готовність громадян до радикальних змін в організаційній системі державного апарату. Негативними проявами прагнення до державотворення були політична та економічна нестабільність, неузгодженість між вищими органами державної влади та представниками партій. Проте вони не недооцінили важливості конституційних дебатів і не підтримали передчасні еволюційні реформи до яких суспільство не просто не було готова, а в цілому не мало потреби . Розробка єдиної прогресивної редакції Основного Закону ускладнювалась відсутністю державної практики побудови демократичної держави. Численні проекти конституцій того часу, розроблені громадськими об’єднаннями, законодавцями та вченими, сформували світогляд сучасних нормотворців. Представницькі джерела пропагували республіки різних типів,

підтримуючи необмежені чи суто декларативні повноваження парламенту, його двопалатну чи однопалатну структуру та альтернативи сучасним назвам.

Існуюча нині в Україні парламентсько-президентська республіка це компромісний варіант, він спрямований на відновлення великих партій для зменшення конкуренції за контроль і владу впливу на суспільство через розробки нових форматів організації та формування державного апарату. Зазначена форма правління, як можна проаналізувати, ще не в змозі повністю вирішувати всі внутрішні та зовнішні проблеми, але це так само як і президентсько-парламентська республіка, яка була встановлена конституціями 1996 та 2010 років. Слід зазначити, що деякі сучасні науковці схильні о теорії, що саме в умовах повної парламентської республіки демократичний потенціал України буде повністю розкритий, але на практиці це не було перевірено, тож залишається на зараз лише теорію.

Таким чином, можна зазначити, що розширення переліку повноважень законодавчої влади стабілізує політичну ситуацію, оскільки важливі для держави рішення фактично приймає єдиний орган державного управління, а саме – парламент України.

2.2. Законодавчий процес в Україні та напрямки його вдосконалення

Законодавчий процес – це результат діяльності законодавчих органів держави, яка починається як правило з представлення парламентом законодавчої ініціативи, або внесення до парламенту законопроєкту, реалізація яких завершується введенням в дію підтриманого закону.

В Україні законодавчу функцію має лише один орган державної влади – Верховна Рада України, це закріплено у статті 75 Конституції України, і це найголовніший напрямок діяльності українського парламенту.

За обсягом законодавчих повноважень верховна Рада України

належить до парламентів з необмеженою компетенцією, і має повноваження приймати закони з будь-яких питань.

Законотворчий процес не є цілісним і поділяється на декілька етапів.

1) підготовка законопроєкту, тобто законодавча пропозиція, а також законодавча ініціатива – внесення законопроєкту до парламенту;

2) попередній розгляд законопроєкту в комітетах Верховної Ради України;

3) обговорення законопроєкту на пленарних засіданнях Верховної Ради України з його наступним прийняттям або відхиленням (повністю чи частково);

4) підписання (санкціонування) та оприлюднення закону.

Не враховуючи основних етапів, існує також потреба в додатковому – етапі обговорення пропозицій Президента України в разі повернення ним прийнятого закону до Верховної Ради України (тобто , повторний розгляд).

Перший етап – підготовка законопроєкту(законодавчої пропозиції) та внесення його до верховної Ради України як законодавча ініціатива.

Відповідно до регламенту роботи Верховної Ради України, будь-яка розробка проєктів законодавчих здійснюється згідно з правом наданим законом, за дорученням Верховної Ради України, на замовлення на договірній основі, а також в ініціативному порядку. Парламент України має право доручити розробку проєкту закону (як правило, мова йде про його структурну частину) окремому комітету або тимчасовій спеціальній комісії Верховної Ради України, або Кабінету Міністрів України.

Законодавча ініціатива-це офіційне несення до Верховної Ради України уповноваженим суб’єктом законопроєкту або законодавчої пропозиції. Законопроєкт як і законодавча пропозиція це певна форма реалізації права законодавчої ініціативи. У цьому випадку під терміном законопроєкт мають на увазі фактичний текст майбутнього закону з усіма його характеристиками та атрибутами(тобто, статтями, параграфами та преамбулою). Маючи на увазі законодавчу пропозицію розуміється концепція, ідея цього самого

майбутнього закону. Також регламент Верховної Ради країни передбачає внесення поправок як форми законодавчої ініціативи. В цьому випадку поправка це лише пропозиція до вже існуючої пропозиції, додатки певної інформації, які можуть доповнювати, змінювати або і зовсім виключати частину основної пропозиції у деяких випадках.

Усі законопроєкти та законодавчі пропозиції, які вносяться до Верховної Ради повинні бути зареєстрованими в Апараті Верховної Ради. Правом на законодавчу ініціативу наділені особи та органи, визначені у статті 93 Конституції України, а саме: Президент України, народні депутати України, а також Кабінет Міністрів України.

Важливо зазначити, що наданий перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи є вичерпним, а отже-будь-яка інша особа, орган мають можливість в ініціативному порядку розробити законодавчі пропозиції чи законопроєкти, але вносяться вони саме до Верховної Ради України лише визначеними Конституцією України суб'єктами права законодавчої ініціативи. Сама ж наявність суб'єктів права на законодавчу ініціативу означає лише те, що Верховна Рада України зобов'язана розглянути законопроєкт або законодавчу пропозицію внесену ним.

Сутність законодавчого процесу в Україні полягає в тому, щоб створювати умови для гармонійного співжиття громадян країни та її комфортного взаємозв'язку один з одним, для створення чіткого окреслення прав та обов'язків в державі, а також захисту прав та інтересів людей. Особливість полягає в тому, що абсолютно всі законодавчі акти повинні бути відповідними до конкретного вже досягнутого розвитку в середині суспільства, відповідати реальним соціальним умовам,закономірностям суспільного життя, а не лише теоретичним аспектам. З цього можна зробити висновок, що при розробці законодавчої ініціативи, важливо враховувати та використовувати сучасні висновки відповідних наук, мова йде не лише про правовий аспект, наприклад, у випадку коли розглядається питання стосовно реформування освіти-повинні бути враховані думки спеціалістів-педагогів,

створеної спеціальної комісії з розгляду цього питання, і т. д. [13].

У зв’язку з питанням про оновлення парламентського законодавства було видано розпорядження від Голови Верховної Ради – Р. Стефанчука, про розробку та формування окремої робочої групи. Напрямами роботи цієї групи визначено посилення збільшення частки електронного документообігу в забезпеченні діяльності парламенту. Парламент 11 скликання майже повністю відмовився від паперового документообігу. Всі документи знаходяться в системі «SEDO». Кожен народний депутат забезпечений спеціальним робочим планшетом, який має доступ до цієї системи. Це зручно з декількох причин-кожний законопроєкт, кожне питання «відформатовано» у своїй папці, окремо, швидкий пошук інформації в системі, гарантія збереження документів та майже повна неможливість їх втрати, зникла потреба у паперовій роботі. Але ця система нова і потребує звичайно покращення, вона має низку недоліків та недопрацювань, практичних проблем в реалізації. Для того, щоб удосконалити це питання потрібен час та робота грамотних спеціалістів ІТ-сфери.

Наступний напрямок цієї групи-удосконалення законодавства про внутрішні партійні процедури, а саме-удосконалення регламенту Верховної Ради України.

Серед напрямків такого вдосконалення можна визначити декілька пунктів:

1. Проведення регламенту Верховної Ради у відповідність до Конституції України, адже регламент Верховної Ради був прийнятий в 2010 році, і хоч туди і неодноразово вносились зміни, але системно над ним,щоб забезпечити відповідність регламенту Верховної Ради до Конституції не були проведені роботи, і відповідно і досі існує потреба змін [21].

Наприклад, о цього часу дуже активно використовувався такий інститут як «Визнання законопроєкту невідкладним», але процедура розгляду законопроєкту, який визнано «невідкладним» в регламенті не визнано, існує лише рішення Конституційного Суду, у якому сказано, що цей законопроєкт

має розглядатися на всіх етапах законодавчого процесу раніше інших законопроєктів. Однак строки та яка саме процедура має це забезпечувати не визначено і досі, над чим потрібно провести працю.

Так само, до речі, свого часу Конституційний Суд визначив неконституційним таємне голосування як форму голосування, визначивши, що голосування в парламенті має бути цілком відкритим, але по сьогоднішній день Регламент Верховної Ради України містить норми про таємне голосування процедуру такого голосування. З цього мона зробити висновок, що це питання також потребує доопрацювань зі сторони створеного комітету і приведення Регламенту Верховної Ради у відповідність до Конституції України.

Є низка проблемних моментів, які стосуються статусу Кабінету Міністрів, та взагалі є невідповідність між Конституцією України, Регламентом Верховної Ради та Законом про Кабінет Міністрів України.

2. Вдосконалення потребують парламентські процедури. Одна з основних причин цього-час іде, парламентаризм розвивається, кожне наступне скликання Верховної Ради стикається із проблемами новизни та потребою змінювати процедури які були достатньо сучасними і актуальними для попередників, але не для них.

Як приклад можна навести досить гостру проблему на сьогоднішній час в Україні, вирішення якої готово плану в парламент не існує – «поправочний спам».

В зарубіжних країнах ця практика не виняток, також її називають практикою «поправочного флібустьєрства» – це такий піратський спосіб захоплення законопроєкту, суть полягає в тому, що до політичного резонансного законопроєкту подається 10-15 тисяч поправок, які практично унеможливлюють розгляд законопроєкту, і головна проблема полягає у тому, що ці поправки мають не змістовний характер, а такий характер «політичної гри», тобто змінюється кома, десь сполучник, тобто це абсолютно ніяк не впливає на зміст але робить неможливим подальший розгляд.

Зараз стоїть питання пошуку балансу, точки, де має бути забезпечено з одного боку парламентаризм, можливість формування та врахування думки опозиції, яка як правило і є ініціатором внесення переважної більшості поправок у законопроєкт і між можливістю необхідного врегулювання певних питань, які є актуальними і важливими для держави.

Тобто завдання для парламенту на даний час – це знайти ту саму «точку балансу». Окрім цього, слід зауважити що не лише опозиція і її статус не є врегульованими, але і статус коаліції. Колись такі розділи були в регламенті Верховної Ради, але вони були виключені з Регламенту і зараз лише обговорюється питання про доречність повторного внесення змін задля врегулювання статусу як опозиції так і коаліції.

В минулому в парламенті вже була створена робоча група, яка працювала над врегулюваннями парламентської статусу опозиції та працювала близько року. Але в процесі свого існування та функціонування ця група зустрілась з такою проблемою – представники опозиції, як правило, сприймали зміни в статусі та врегулювання як виключний перелік заборон і як критичну масу, яка буде жорстко закріплювати їх статус, тобто на їх думку лише те що закріплено в законі лише це буде належати опозиції, тобто існував страх що у випадку коли буде формуватись законопроєкт який врегульовує їх діяльність не буде виписано все з Конституції, з інших законів наприклад Закон «Про політичні партії» то це позбавить опозицію прав які мають бути в неї. Тобто тут постає таке питання:чи варто врегулювати діяльність опозиції, чи можливо загальних норм про політичну багатоманітність закріплені в конституції, про політично опозиційну діяльність, що закріплено в Законі « Про політичні партії» та загальних норм які ґрунтуються на парламентських традиціях, можливо, буде і достатньо, для того, щоб опозиція почувала себе спокійно і комфортно.

Ключові засади законотворення чітко виписані в Основному Законі України і є орієнтиром не лише для парламентаризму але і для Конституційного Суду України. Але в цьому аспекті постає питання

незалежного зв’язку юридичної науки з робочими органами парламенту в тому числі з народними депутатами.

Існує декілька аспектів цієї проблеми:

А) Законодавче врегулювання правотворчого процесу незважаючи на Закон про Регламент Верховної Ради України, ціли1 ряд питань залишається не врегульованим, і тому важливим є внесення та прийняття буквально в першому читанні проєкту закону « Про правотворчу діяльність», який покликаний врегулювати процедуру прийняття законопроєктів.

Принципово важливим є врегулювання правових засад владування правотворчої діяльності, визначення принципів цієї діяльності, а також учасників і їх повноваження, чітке встановлення системи законодавства, а також її ієрархії.

Б) Необхідно визначити роль наукового забезпечення діяльності всіх суб’єктів законодавчої ініціативи, про яку було згадано раніше.

В якості позитивного прикладу можна навести створення при Президентові України указом від 7 серпня 2019 року комісії з питань правової реформи. Зусиллями робочих груп цієї комісії вже було підготовлено низку важливих законопроєктів, серед яких можна виділити наступні:

- Конституційний проєкт про децентралізацію;
- Проєкт кримінального кодексу;
- Проєкт закону про перехідне правосуддя.

Всі перераховані в списку проєкти були проаналізовані та з внесенням правок чи ініціатив додаткових саме через діяльність наукового забезпечення комісії.

В) Створення дослідницької служби, як самостійного підрозділу в структурі апарату Верховної Ради України.

Тут можна використати досвід аналогічної служби США, або інших держав. Наприклад дослідницької служби Європейського парламенту, яка налічує 350 незалежних експертів, які мають на меті своєї роботи аналіз тих

чи інших ініціатив та пропозицій у законотворчому процесі.

Дослідницька служба США має більш ніж 100-річний досвід свго функціонування і покликана в першу чергу забезпечувати запити членів конгресу щодо законопроєктної роботи а також надавати необхідну довідкову інформацію тощо. В штаті цієї служби знаходяться понад 600 співробітників, при цьому аналітики служби дотримуються в своїй роботі правил конфіденційності, своєчасності, точності,об’єктивності, збалансованості і головне - безпартійності.

Г) Освітянська Установа, тобто залучення науковців для надання експертної допомоги робочим органам парламенту у законопроєктній діяльності. Достатньо відмітити, що лише за останні три роки науковцями університетів за запитами парламентських комітетів було проаналізовано більше 200 законопроєктів, на них були надані відповідні розгорнуті висновки, зроблені пропозиції щодо їх діяльності, щодо їх розгляду та подальшого внесення на розгляд народних депутатів України а також вдосконалення цих проєктів, але нажаль до цього часу не напрацьована зворотна система зв’язку із парламентськими комітетами, а отже потребує у подальшому свого доопрацювання,зокрема, з точки зору ефективності такої форми взаємодії академічної науки та законодавчого органу, оскільки по факту навіть багато науковців та працівників наукових закладів не розуміють важливості своєї роботи в законопроєктній діяльності Верховної Ради України.

ВИСНОВКИ

Аналіз особливостей становлення та формування українського парламентаризму показав, що в сучасному суспільстві неможливе існування демократії без основних засад парламентаризму – тобто представництва, взаємоконтролю та законотворчості. Без дослідження основних принципів та головних переваг та недоліків останнього не буде можливості впливати на подальший розвиток та покращення діяльності.

Слід розмежовувати поняття «парламент» і «парламентаризм». Зокрема, парламент може існувати без суттєвих елементів парламентаризму (при авторитарних і тоталітарних режимах). Парламентаризм це особлива система державного керівництва суспільством, а отже вона не може існувати без парламенту, тобто парламентаризм це вища якість парламенту, оскільки передбачає побудову останнього на демократичних засадах, наділення його правовим статусом а також фактичними функціями представницького, законодавчого, контрольного і установчого органу, та виконання ролі гаранта захисту інтересів і більшості і меншості громадян країни.

Парламентаризм необхідно розглядати у тісному взаємозв’язку з відповідною державно-правовою практикою. До ознак парламентаризму як теоретичної доктрини та практичної політичної системи належать: формування уряду на основі співвідношення сил у парламенті; підлеглість і підконтрольність уряду перед парламентом; наявність системи парламентських партій; наявність у парламенту статусу і повноважень вищого представницького і законодавчого органу; захист прав і свобод громадян; створення гарантій для діяльності політичної опозиції.

В Україні парламентаризм закріплений у Конституції України, зокрема стаття 75 Конституції визначає Верховну Раду України єдиним органом законодавчої влади, а стаття 85 Конституції України у якій містяться 36 пунктів, закріплює необмеженість повноважень парламенту України, надаючи йому законодавчу та представницьку функції, а також контрольну і установчу, що означає привілейованість цього державного органу над

іншими вищими органами державної влади.

Представницька функція здійснюється шляхом реалізації наданих парламенту України повноважень, основними з яких можна навести: визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики; організація всеукраїнського референдуму для вирішення питань стосовно територіальних змін; затвердження Конституції України а також внесення до неї змін та доповнень; оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру; підписання законів; укладання Державного бюджету а також внесення змін до нього та повний контроль за його виконанням.

Функція парламентського контролю надає Верховній Раді можливість застосовувати вплив на діяльність інших державних органів, в тому числіі через діяльність комітетів і комісій.

Установча функція Верховної Ради України полягає у виключному повноваженні через прийняття Конституції України встановлювати як політичну систему суспільства, так і систему органів публічної влади.

Особливістю українського парламенту завжди було гостре питання однопалатності. Так, прибічники однопалатності аргументували свої позиції з сторони традиційного стану українського суспільства та культури населення, змінення якої було б сприйняте суспільством в більшій мірі негативно, а прихильники двопалатності в основі своєї позиції вбачали більш ефективний зв’язок з представниками різних інтересів та більш розумний розподіл праці серед палат.

Основними структурними одиницями в організації функціонування парламенту України є : народний депутат, керівні посадові особи(Голова Верховної Ради, Перший Заступник Голови Верховної Ради, Заступник Голови Верховної Ради, Керівник апарату Верховної Ради), комітети, комісії, депутатські групи та фракції чи міжфракційні об’єднання, а також апарат Верховної Ради України.

Серед основних проблем законодавчого процесу, як головної діяльності Верховної Ради України: законодавче врегулювання

правотворчого процесу, в особливості Регламент Верховної Ради України; необхідність визначення ролі наукового забезпечення діяльності всіх суб'єктів законодавчої ініціативи під час законотворчості; створення дослідницької служби, як самостійного підрозділу в структурі апарату Верховної Ради України; необхідність залучення до законотворчого процесу не лише парламентаріїв, але і науковців з різних сфер в залежності від питань, що виносяться на розгляд парламенту.

Таким чином, проаналізувавши практичний та теоретичний аспекти системи парламентаризму України та її сучасні особливості можна сказати, що окремі елементи як недоліків, так переваг системи представництва та народовладдя в Україні, з урахуванням української специфіки культури, традиції та історичного аспекту, є практичним зразком для майбутніх реформ, та можуть позитивно вплинути на прогрес української політичної системи та політики загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Валевський О. Перспективи двопалатного парламенту в Україні. *Освіта регіону*. 2009. № 3. С. 67–72.

2. Верховна Рада України: інформаційний довідник / за ред. В. Я. Тація (голова редкол.), О. В. Петришина. Харкыв : Право, 2002. 312 с.

3. Георгіца А. Законодавча влада : поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 100–116.

4. Георгіца А. З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії і практик. Чернівці : Рута, 1999. 499 с.

5. Древаль Ю. Д. Парламентаризм у політичній системі України (політико-правовий аналіз) ; Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2003. 280 с.

6. Дюгі Л. Конституційне право. Загальна теорія держави / Передмова Ю. М. Оборотова. Одеса: Юридична література, 2005. 1008 с.

7. Журавський В. С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми). К. : Парламентське видавництво, 2002. 343 с.

8. Історія українського парламентаризму : від допарламентських форм організації політичного життя до сьогодення / О. Г. Аркуша та ін. К. : Дніпро, 2010. 636 с.

9. Кельзен Г. Про сутність і цінність демократії; Пер. О. Мокровольський. Харків : ВНТЛ-Класика, 2013. 139 с.

10. Кислий П., Звайз Ч. Становлення парламентаризму в Україні на тлі світового досвіду. Київ, Абріс 2000. 414 с.

11. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш. Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2011. 1128 с. URL : http://194.44.152.155/elib/local/r61.pdf.

12. Мироненко Є. Політологічний аналіз теорії дослідження парламентаризму, умови розвитку в сучасній Україні. *Персонал*. 2007. № 6.

URL : http://personal.in.ua/article.php?ida=515.

13. Парламентаризм і державна незалежність України: Бібліограф. покажчик. 2001. 49 с. URL : http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/bibliogr/parlamentar_10.htm.

14. Парламентаризм: реєстр термінів і понять / авт.-упоряд. О. Л. Копиленко та ін. К. : К.І.С., 2012. 41 с.

15. Парламентаризм: реєстр термінів і понять / авт.-упоряд. О. Л. Копиленко ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. К. : К. І. С., 2012. 512 с.

16. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд.: В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. К. : Ґенеза, 2004. 736 с.

17. Політологічний словник: Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка. К. : МАУП, 2005. 792 с.

18. Проблеми розвитку конституційного законодавства в Україні: збірник висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії) : Пер. з англ. К.: Парламентське вид-во, 2010. 498 с.

19. Регулювання політичних партій в Україні: сучасний стан і напрями реформ. *Часопис «Парламент».* 2010. № 2. 88 с. URL : https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/26.pdf.

20. Реєнт О. О. Розвиток парламентаризму в Україні / Інститут історії НАН України. Київ, 2005. 126 с.

21. Ришелюк А. М. Законотворчість в Україні / Ін-т законодавства Верховної Ради України. К., 2013. 383 с.

22. Рябов С. Г. Політичні вибори : навчальний посібник. К., 1998. 96 с. URL : http://194.44.152.155/elib/local/sk634191.pdf.

23. Словська І. Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради Україна. К. : Юрінком Інтер, 2013. 336 с.

24. Смолій В., Ричка В. Влада народу. Український парламентаризм: від Віча Київської Русі до Верховної Ради. *Україна – Юкрейн*. 1997. № 12.

С. 7–8.

25. Український парламентаризм і політична культура суспільства / відп. ред. М. Литвин. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2012. 298 с.

26. Український парламентаризм: минуле і сучасне ; за ред. Ю. С. Шемшученко. К. : Парламентське вид-во,1999. 368 с.

27. Чушенко В. Концепція структури парламенту України. *Вісник Львівського університету. Сер. юрид.* 1994. Вип. 31. С. 25–29.

28. Шемшученко Ю. С. Теоретичні засади розвитку українського парламентаризму. *Право України*. 1998. № 1. С. 17–20.

29. Шляхтун П. Парламентаризм: Словник-довідник. К. : Парламентське вид-во, 2003. 151 с.